

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

MAREA CAMERĂ

CAUZA TAXQUET v. BELGIA

(Cererea nr. 926/05)

HOTĂRÂRE

STRASBOURG

16 noiembrie 2010

Această hotărâre este definitivă, însă poate fi supusă revizuirii editoriale.

© Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2012. Această traducere a fost efectuată cu sprijinul Fondului fiduciar pentru drepturile omului al Consiliului Europei (www.coe.int/humanrightstrustfund). Nu obligă Curtea. Pentru mai multe informații, a se vedea referințele cu privire la drepturile de autor de la sfârșitul prezentului document.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour Européenne des Droits de l'Homme, 2012. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

În cauza Taxquet v. Belgia,

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, întrunită în cadrul Marii Camere compuse din:

Jean-Paul Costa, *Președinte*,
Christos Rozakis,
Nicolas Bratza,
Peer Lorenzen,
Françoise Tulkens,
Josep Casadevall,
Boštjan M. Zupančič,
Nina Vajić,
Anatoly Kovler,
Elisabet Fura,
Sverre Erik Jebens,
Isabelle Berro-Lefèvre,
Päivi Hirvelä,
Luis López Guerra,
Mirjana Lazarova Trajkovska,
Nona Tsotsoria,
Zdravka Kalaydjieva, *judcători*,

și Michael O'Boyle, *Grefier adjunct*,

Deliberând la 21 octombrie 2009 și la 26 mai și 6 octombrie 2010, în ședință închisă,

Pronunță următoarea hotărâre, care a fost adoptată la ultima dată menționată:

PROCEDURA

1. La originea cauzei se află o cerere (nr. 926/05) depusă împotriva Regatului Belgiei la Curte, în conformitate cu prevederile articolului 34 al Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale („Convenția”), de către un cetățean al Belgiei, dl Richard Taxquet („reclamantul”), la 14 decembrie 2004.

2. Reclamantul a fost reprezentat de către dl L. Misson și dl J. Pierre, avocați din Liège. Guvernul Belgiei („Guvernul”) a fost reprezentat de către Agenții săi, dl M. Tysebaert, Consilier Superior de la Departamentul Federal al Justiției, și dl A. Hoefmans.

3. Reclamantul s-a plâns, în special, de violarea articolului 6 §§ 1 și 3 (d) al Convenției ca urmare a nemotivării hotărârii juraților în cauza sa și a imposibilității de a examina un martor anonim.

4. Cererea a fost repartizată Secțiunii a Doua a Curții (articolul 52 § 1 al Regulamentului Curții), compuse din următorii judecători: Ireneu Cabral

Barreto, Françoise Tulkens, Vladimiro Zagrebelsky, Danutė Jočienė, Dragoljub Popović, András Sajó și Işıl Karakaş, și Sally Dollé, Grefier al Secțiunii. La 13 ianuarie 2009, Camera a pronunțat o hotărâre prin care, în unanimitate, a hotărât că pretențiile formulate în temeiul articolului 6 §§ 1 și 3 (d) erau admisibile și că a avut loc o violare a ambelor norme.

5. La 5 iunie 2009, la cererea Guvernului din 8 aprilie 2009, completul Marii Camere a decis să transmită cauza spre examinarea Marii Camere în temeiul articolului 43 al Convenției.

6. Componenta Marii Camere a fost stabilită potrivit prevederilor articolului 27 §§ 2 și 3 al Convenției și articolului 24 al Regulamentului Curții.

7. Reclamantul și Guvernul au prezentat observațiile lor scrise. Suplimentar, Marea Cameră a primit comentarii de la terțele părți, Guvernele Regatului Unit, Irlandei și Franței, căroră Președintele le-a permis să intervină în cadrul procedurii scrise (articolul 36 § 2 al Convenției și articolul 44 § 2 al Regulamentului Curții).

8. La 21 octombrie 2009, în Clădirea Drepturilor Omului de la Strasbourg, au avut loc audieri publice (articolul 59 § 3 al Regulamentului Curții).

În fața Curții au compărut:

(a) *pentru Guvern*

Dl A. HOEFMANS,
Dl K. LEMMENS,

*Agent,
Consilier;*

(b) *pentru reclamant*

Dl L. MISSON,
Dl J. PIERRE,
Dl R. TAXQUET,

*Avocați,
reclamant.*

Curtea a audiat adresările dlui Misson, dlui Pierre și dlui Lemmens și răspunsurile lor la întrebările adresate de membrii acesteia.

ÎN FAPT

I. CIRCUMSTANȚELE CAUZEI

9. Reclamantul s-a născut în anul 1957 și locuiește în Angleur.

10. La 17 octombrie 2003, reclamantul a compărut în fața Curții cu jurați de la Liège, împreună cu șapte co-inculpați, fiind acuzat de asasinarea unui ministru de onoare (*ministre d'Etat*), A.C., și de tentativa de asasinare a

partenerului celui din urmă, M.-H.J. Potrivit textului rechizitoriului, ei au fost acuzați de următoarele crime, comise la Liège, la 18 iulie 1991:

„fiind responsabili individual sau în participație,

fie prin comiterea infracțiunilor fie prin cooperarea directă la comiterea acestora,

fie prin acordarea unei asistențe la comiterea acestora, prin orice acțiune posibilă, fără de care infracțiunile nu ar fi fost comise,

fie prin oferirea de cadouri, promisiuni, amenințări, abuz putere, fie prin uneltire sau violențe, au instigat direct o altă persoană să comită aceste infracțiuni,

fie prin intermediul discursurilor în locuri publice sau întrunirilor, fie prin materiale scrise sau imprimate, imagini sau embleme afișate, distribuite sau vândute, oferite spre vânzare sau expuse într-un loc în care acestea ar putea fi văzute de către public, au instigat direct o altă persoană să comită aceste infracțiuni,

1. prin asasinarea în mod conștient și cu intenție a lui [A.C.], cu premeditate, ceea ce reprezintă potrivit legii omor premeditat (*assassinat*);

2. prin tentativa conștientă, intenționată și premeditată, de a omorî pe [M.-H.J.], în prezența faptului că intenția de a comite infracțiunea a fost manifestată prin comportamentul care în mod obiectiv a reprezentat un prim pas spre comiterea infracțiunii și care a eșuat sau nu a atins scopul urmărit doar ca rezultat al circumstanțelor care nu depind de infractori, ceea ce reprezintă potrivit legii tentativa de omor premeditat.”

21. Doar unul din co-inculpații au depus o declarație de apărare. Reclamantul a pretins că a fost în imposibilitate să depună o asemenea declarație, deoarece el nu cunoștea probele aduse împotriva lui.

32. În rechizitoriul din 12 august 2003 se menționa, *inter alia*, că în iunie 1996, o persoană pe care reclamantul a descris-o drept un martor anonim a transmis anumite informații ofițerilor de urmărire penală. Potrivit unui proces-verbal din 3 septembrie 1996, informatorul a solicitat să rămână anonim, deoarece se temea pentru siguranța sa „având în vedere importanța informațiilor oferite de către acesta și a atenției mijloacelor de informare în masă față de cauza C.”. Această persoană nu a fost niciodată interviuată de către judecătorul de instrucție. El a oferit ofițerilor de urmărire penală informații pe care le-a obținut la rândul său de la o altă persoană, identitatea căreia el a refuzat să o divulge. În cadrul examinării cauzei de către curtea cu jurați, inculpații au adresat întrebări ofițerilor de urmărire penală în privința identității informatorului. Ofițerii de urmărire penală au declarat că informatorul lor nu era din rândul inculpaților și el personal nu a fost martor la comiterea infracțiunilor pretinse. Potrivit informațiilor oferite, care au fost descrise în cincisprezece puncte, asasinarea lui A.C. a fost planificată de către șase persoane, inclusiv de către reclamant și un alt politician de vază. În partea din rechizitoriul ce ține de incriminarea reclamantului se menționa următoarele:

„Se afirmă că V. der B. și Taxquet erau foarte insistenți în privința necesității de a-l omorî pe C. înainte de vacanța din ‘91, deoarece el a promis să facă careva dezvăluiri importante după vacanța de vară.”

43. Ca urmare a numeroaselor cereri formulate în timpul procesului, curtea cu jurați a pronunțat treisprezece încheieri interlocutorii:

(1) încheierea din 17 octombrie 2003 prin care s-a constatat absența unor inculpați și s-a decis judecarea lor *in absentia*;

(2) încheierea din 20 octombrie 2003 prin care a fost respinsă cererea de a declara nulă confruntarea dintre martori;

(3) încheierea din 27 octombrie 2003 privind audierea martorilor în absența unuia din co-inculpați;

(4) încheierea din 3 noiembrie 2003 privind audierea unui martor în ședință închisă;

(5) încheierea din 6 noiembrie 2003 prin care a fost revocată încheierea privind judecarea unui co-inculpat *in absentia*;

(6) încheierea din 13 noiembrie 2003 prin care a fost respinsă cererea procuraturii privind examinarea cauzei în ședință închisă;

(7) încheierea din 19 noiembrie 2003 privind audierea unor martori în ședință închisă;

(8) încheierea din 18 decembrie 2003 cu privire la cererea unui co-inculpat privind audierea unor martori;

(9) încheierea din 18 decembrie 2003 privind înregistrarea confruntării dintre martori;

(10) încheierea din 18 decembrie 2003 cu privire la cererea părților civile referitoare la audierea martorilor care nu s-au prezentat anterior și re-audierea altor martori;

(11) încheierea din 18 decembrie 2003 cu privire la cererea unui co-inculpat privind audierea sau re-audierea martorului anonim;

(12) încheierea din 18 decembrie 2003 cu privire la declarațiile reclamantului referitor la audierea martorilor care nu s-au prezentat anterior și re-audierea altor martori;

(13) încheierea din 18 decembrie 2003 cu privire la cererea reclamantului referitoare la audierea sau re-audierea martorului anonim.

54. În ultima încheiere referitoare la cererea judecătorului de instrucție de a audia sau re-audia probele prezentate de către o persoană care a oferit informații în mod anonim, înregistrată de către doi sub-ofițeri ai jandarmeriei, curtea cu jurați a constatat:

„Această informație, obținută anonim de către forțele de poliție, nu are în sine nici o valoare probantă. Prin urmare, în această cauză, informația respectivă a reprezentat doar o informație capabilă să impulsioneze sau să ofere o direcție nouă investigației în desfășurare care să permită acumularea independentă a unor probe legitime.

Atunci când au fost audiați în calitate de martori în proces, [cei doi sub-ofițeri ai jandarmeriei] au declarat că informatorul lor nu era unul dintre inculpați și nu a fost martor personal la acțiunile pe care le-a descris; el pur și simplu a transmis informația pe care el pretinde că a primit-o cu titlu confidențial de la o persoană identitatea căreia el a refuzat să o dezvăluie.

De asemenea, ei au observat că unele informații oferite de către informatorul lor, referitoare mai cu seamă la alți politicieni menționați în declarațiile avocatului lui

Richard Taxquet ..., nu pot fi coroborate cu alte probe, în ciuda cercetărilor efectuate de ei.

...

În opinia ofițerilor de urmărire penală, procesul de întocmire a unui proces-verbal privind informațiile obținute de la un informator anonim nu a reprezentat în sine o încălcare a drepturilor la apărare ale persoanelor menționate de către informator. Acest pas a reprezentat doar o dezvăluire, care urma a fi analizată și verificată, a unor informații care ar putea reprezenta un interes pentru procesul de investigație și ar putea ajuta la clarificarea faptelor. Privită în mod izolat de alte informații obiective care ar putea să o confirme ulterior, această informație nu a reprezentat o dovadă a acțiunilor care se pretinde că au fost întreprinse de către persoanele identitatea cărora a fost menționată de către informator.

...

În final ... nu este posibil de a vorbi despre o re-audiere, având în vedere că din dosar sau din audierile orale nu rezultă faptul că [persoana descrisă drept un martor anonim] a oferit judecătorului de instrucție declarații sub jurământ.

Referitor la cererea cu privire la audierea acestei persoane, în primul rând, instanța nu cunoaște identitatea lui și, în al doilea rând, indiferent de argumentele la care fac referință organele de urmărire penală în această privință, o asemenea audiere nu pare să fie de folos pentru stabilirea adevărului și ar tergiversa procesul în mod inutil fără a oferi motiv de speranță pentru rezultate mai sigure.”

65. Juraților li s-a cerut să răspundă la treizeci și două de întrebări formulate de către Președintele curții cu jurați. Patru dintre ele se refereau la reclamant și erau formulate în felul următor:

„Întrebarea 25 – PRINCIPALUL CAPĂT DE ACUZARE

Este acuzatul Richard Taxquet, care este prezent în ședința de judecată, vinovat,

fiind responsabil individual sau în participație,

- fie prin comiterea infracțiunii fie prin cooperarea directă la comiterea acesteia,
- fie prin acordarea unei asistențe la comiterea acesteia, prin orice acțiune posibilă, fără de care infracțiunea nu ar fi fost comisă,
- fie prin oferirea de cadouri, promisiuni, amenințări, abuz de putere, fie prin uneltire sau viclenie, a instigat direct o altă persoană să comită această infracțiune,
- fie prin intermediul discursurilor în locuri publice sau întrunirilor, fie prin materiale scrise sau imprimate, imagini sau embleme afișate, distribuite sau vândute, oferite spre vânzare sau expuse într-un loc în care acestea ar putea fi văzute de către public, a instigat direct o altă persoană să comită această infracțiune,

de asasinarea conștientă și cu intenție a lui [A.C.] la Liège la 18 iulie 1991?

Întrebarea 26 – CIRCUMSTANȚA AGRAVANTĂ

A fost oare omorul cu intenție menționat în întrebarea precedentă comis în mod premeditat?

Întrebarea 27 – PRINCIPALUL CAPĂT DE ACUZARE

Este acuzatul Richard Taxquet, care este prezent în ședința de judecată, vinovat,

fiind responsabil individual sau în participație,

- fie prin comiterea infracțiunii fie prin cooperarea directă la comiterea acesteia,
- fie prin acordarea unei asistențe la comiterea acesteia, prin orice acțiune posibilă, fără de care infracțiunea nu ar fi fost comisă,
- fie prin oferirea de cadouri, promisiuni, amenințări, abuz de putere, fie prin uneltire sau viclenie, a instigat direct o altă persoană să comită această infracțiune,
- fie prin intermediul discursurilor în locuri publice sau întrunirilor, fie prin materiale scrise sau imprimate, imagini sau embleme afișate, distribuite sau vândute, oferite spre vânzare sau expuse într-un loc în care acestea ar putea fi văzute de către public, a instigat direct o altă persoană să comită această infracțiune,

de tentativa conștientă și intenționată de asasinare a lui [M.-H.J.] la Liège la 18 iulie 1991, în prezența faptului că intenția de a comite infracțiunea a fost manifestată prin comportamentul care în mod obiectiv a reprezentat un prim pas spre comiterea infracțiunii și care a eșuat sau nu a atins scopul urmărit doar ca rezultat al circumstanțelor care nu depind de făptuitor?

Întrebarea 28 – CIRCUMSTANȚA AGRAVANTĂ

A fost oare tentativa de omor cu intenție menționată în întrebarea precedentă comisă în mod premeditat?”

76. Jurații au răspuns „da” la toate cele patru întrebări.

87. La 7 ianuarie 2004, curtea cu jurați l-a condamnat pe reclamant la douăzeci de ani de închisoare.

98. Reclamantul a contestat sentința din 7 ianuarie 2004 pronunțată de către curtea cu jurați și împotriva tuturor încheierilor adoptate de această instanță.

109. În hotărârea din 16 iunie 2004, Curtea de Casație a respins recursul. Aceasta a constatat, în special, că:

– apariția cu întârziere a co-inculpatului nu putea să încalce drepturile la apărare ale reclamanților, deoarece ei au avut posibilitatea să conteste în mod liber atât declarațiile inculpatului oferite în timpul investigației preliminare și reproduse în ședința de judecată de către persoanele cărora ele au fost oferite, cât și declarațiile oferite direct de către inculpat în fața juraților;

– Curtea cu jurați a dispus în mod corect audierea celor doi martori într-o ședință închisă, din cauza temerii că aceștia nu vor fi în stare să se exprime liber în cadrul unei ședințe publice, fapt care ar împiedica administrarea corespunzătoare a justiției;

– refuzând să difuzeze înregistrarea confruntării dintre câțiva inculpați și câțiva cetățeni tunisieni împotriva cărora au fost înaintate acuzațiile, pe motiv că un asemenea pas ar putea tergiversa în mod inutil procesul, curtea cu jurați nu a încălcat drepturile apărării sau principiul potrivit căruia ședințele de judecată trebuie să fie desfășurate în formă orală, deoarece refuzul s-a bazat pe faptul că cei care au luat parte la confruntare, și care s-au prezentat în ședința de judecată, au fost confrunțați în mod direct cu inculpații;

- dispunând continuarea examinării cauze, pe motiv că audierea unor martori care nu s-au prezentat în instanță (dar care au fost citați în mod corespunzător) nu era necesară pentru stabilirea adevărului, și luând în considerație faptul că înfățișarea unor alți martori „ar putea duce la prelungirea inutilă a procesului fără a oferi motiv de speranță pentru alte rezultate mai sigure”, curtea cu jurați nu a violat articolul 6 al Convenției și principiul conform căruia ședințele trebuie desfășurate în formă orală;

- deoarece prezumția nevinovăției se referă în primul rând la atitudinea judecătorilor care hotărăsc asupra acuzației penale, comentariile unui ofițer de urmărire penală și rapoartele din presă, chiar dacă sunt incorecte, răuvoitoare sau reprezintă o infracțiune, nu pot în sine duce la violarea de către instanța de judecată a articolului 6 §§ 1 și 2 al Convenției;

- nu se poate deduce din pretinsa inexperiență a juraților, din viteza cu care ei au luat hotărârea sau din nemotivarea verdictului lor, că ei erau incapabili să judece în mod imparțial o cauză care a atras o atenție considerabilă a mijloacelor de informare în masă;

- procedura de numire a juraților și faptul că ei au decis asupra vinovăției reclamantului fără a discuta această chestiune cu instanța de judecată nu înseamnă că curtea cu jurați nu era o instanță independentă și imparțială instituită de lege în sensul articolului 6 § 1 al Convenției sau că prezumția de nevinovăție a acuzatului nu putea fi respinsă în mod legal de către această instanță;

- nici articolul 6 și nici articolul 13 al Convenției nu garantează dreptul la apel;

- nici articolul 6 §§ 1 și 3 (b) al Convenției, nici articolul 14 § 3 (b) al Pactului Internațional pentru Drepturile Civile și Politice, și nici articolul 149 al Constituției, chiar și atunci când sunt examinate împreună cu prevederile tratatului de mai sus, nu impun vreo obligație asupra juraților de a-și motiva răspunsurile;

- temeiul apelului care se referă la articolul 6 § 3 (b) al Convenției (imposibilitatea de a discuta în mod liber cu avocatul său din cauza aflării sale în detenție cu o zi înainte de începerea procesului) era inadmisibil, deoarece din probele din dosar nu rezultă faptul că reclamantul a pretins în fața Curții Penală încălcarea dreptului său de a beneficia de condiții adecvate pentru pregătirea apărării sale;

- articolele 10 și 11 ale Constituției, articolul 14 al Pactului Internațional pentru Drepturile Civile și Politice și articolul 6 § 1 al Convenției nu prevăd obligația de a motiva sentința de vinovăție, nu prevăd dreptul la apel sau dreptul de a se prezenta în fața instanțelor de judecată formate din judecătorii profesioniști; discreția juraților, care a fost limitată și de articolele 351, 352, 364 și 364 *bis* ale Codului de procedură penală, nu a dus la o diferență arbitrară de tratament, în sensul articolului 14 al Convenției, dintre cei judecați de curțile penale și cei judecați de alte instanțe penale.

2011. În ceea ce privește temeiul apelului, potrivit căruia condamnarea apelantului a fost bazată în mod hotărâtor sau indirect pe declarațiile unui informator anonim, Curtea de Casație a notat:

„În ceea ce privește contestarea de către aceștia a aspectului că curtea cu jurați nu cunoștea identitatea persoanei audierea căreia era solicitată și prin urmare, nu putea dispune aceasta, aceste temeiuri de apel vizează *obiter dictum* și sunt neesențiale.

Prin urmare, acestea sunt inadmisibile.

În privința argumentelor rămase, prezența în dosarul penal a unei înregistrări care conține informații dintr-o sursă neidentificată nu cere instanței de judecată, drept condiție pentru validarea sau admisibilitatea acușării, să asigure identificarea și audierea informatorului în conformitate cu procedura stabilită în articolele 189 *bis* și 315 *bis* ale Codului de procedură penală. Aceste prevederi permit instanței de judecată să numească un judecător de instrucție în acest sens dacă se consideră că un asemenea pas este util pentru stabilirea adevărului.

Potrivit încheierilor contestate, adoptate în baza evaluării circumstanțelor de fapt pe care această instanță nu este în putere să le reexamineze, audierea solicitată ar fi tergiversat procesul în mod inutil, fără a oferi speranța pentru rezultate mai sigure.

De asemenea, potrivit încheierilor, informația împotriva acușărilor obținută în mod anonim nu reprezenta probe obținute în mod legal și independent.

Din răspunsul Curții Penale la declarațiile apelanților, nu rezultă că instanța de judecată a contestat dreptul lor de a contesta probele acumulate în timpul procesului.

Din aceste motive, aceste temeiuri pentru apel nu pot fi admise.

În privința ultimului argument, articolul 6 § 3 (d) al Convenției ... nu este violat prin simplul fapt că instanța de judecată a considerat că este inutil sau este imposibil de a dispune confruntarea în contradictoriu a informatorului anonim a cărui dezvăluiri au oferit o îndrumare utilă procesului de investigație.

Prin urmare, aceste motive ale apelului nu au un temei juridic.”

121. În cadrul emisiunii *Questions à la Une* difuzate de Radio-Télévision Belge Francophone (radiodifuzor de stat pentru partea vorbitoare de limbă franceză a Belgiei) la începutul anului 2006, unul din co-inculpații acușăți împreună cu reclamantul, S.N., a declarat că el a fost informatorul anonim și că a acționat în calitate de „intermediar” din partea unui alt co-inculpat, D.C., declarațiile căruia el le-a comunicat. În cadrul aceleiași emisiuni, identitatea martorului anonim a fost confirmată de către Ministrul Justiției la momentul evenimentelor. S.N. a declarat că el a primit suma de 3,000,000 franci belgieni (BEF – 74,368.06 euro (EUR)) din partea statului belgian în calitate de „intermediar”. D.C. pretinde că a primit BEF 5,000,000 (EUR 123,946.76).

II. DREPTUL ȘI PRACTICA INTERNĂ RELEVANTĂ

A. Instituția juraților și curtea cu jurați

132. Ca urmare a Revoluției franceze din 1789, instituția juraților a fost introdusă în Constituția franceză din 1791 și Codul de procedură penală din 1808. La acel moment, Belgia era o parte a teritoriului francez. Atunci când Belgia a fost separată de Franța și anexată la Olanda, jurații au fost desființați, însă curțile penale au continuat să existe. Când Belgia și-a câștigat independența, instituția juraților a fost introdusă în Constituția din 7 februarie 1831, articolul 98 al căreia prevedea: „Juriul urmează a fi constituit pentru toate infracțiunile grave și pentru infracțiunile politice și legate de mass-media.” Această instituție a fost prevăzută de către autorii Constituției drept un semn al autenticității oricărei cereri democratice. Jurații au fost priviți în primul rând drept o afirmare politică a libertății câștigate de către oamenii, simbolul suveranității oamenilor. Acesta a fost instituit prin Decretul din 19 iulie 1831; la început calitatea jurat se baza pe funcții (*jury capacitaire*) iar ulterior, începând cu 1869, pe proprietate (*jury censitaire*). Prin Legea din 21 decembrie 1930, ca urmare a unei noi reforme, componența juriului a devenit mai democratică și reprezentativă a tuturor claselor sociale, și, în rezultat, a fost format un juriu format din doisprezece membri care există și astăzi.

B. Constituția

143. Articolul 150 al Constituției consolidate din 17 februarie 1994 prevede următoarele: „Juriul urmează a fi constituit pentru toate infracțiunile grave și pentru infracțiunile politice și legate de mass-media, cu excepția infracțiunilor legate de mass-media motivate de rasism sau xenofobie” (textul modificat la 7 mai 1999).

154. Mai mult, articolul 149 prevede următoarele: „Toate hotărârile trebuie să fie motivate; acestea trebuie să fie pronunțate în public.”

C. Procedura curții cu jurați

1. Garanțiile oferite de Codul de procedură penală (în vigoare la momentul evenimentelor)

165. Procedurile la curțile penale din Belgia oferă un șir de garanții, în special în privința drepturilor de apărare ale acuzaților.

176. Articolul 241 al Codului de procedură penală (CPP) cere Procurorului Public Principal să emită un rechizitoriu în care să indice caracterul infracțiunii care formează baza acuzației, și orice circumstanțe care ar putea determina mărirea sau reducerea pedepsei. Potrivit

articolului 313 al CPP, Procurorul Public Principal trebuie să citească rechizitoriul și inculpatul sau avocatul acestuia trebuie să citească declarația de apărare. Articolul 337 prevede că întrebările adresate juraților trebuie să rezulte din rechizitoriu (care trebuie la rândul său să corespundă cu decizia privind trimiterea persoanei acuzate în instanță – articolul 271 al CPP) și trebuie să corespundă anumitor cerințe formale; spre exemplu, întrebările complexe sau întrebările care se referă la chestiuni de drept sunt interzise.

187. La sfârșitul susținerilor orale, sunt adresate întrebări juraților pentru a determina circumstanțele de fapt ale cauzei și orice factori specifici care ar putea duce la stabilirea exactă a faptului dacă persoana acuzată este sau nu este vinovată de acuzațiile aduse. Președintele Curții Penale este în drept să adreseze întrebări juraților asupra oricăror circumstanțe care ar putea avea o influență asupra faptelor care au servit drept temei pentru rechizitoriu, cu condiția că aceste circumstanțe au fost discutate în cadrul ședințelor. Întrebarea principală se referă la elementele constitutive ale infracțiunii, însă trebuie să fie formulate întrebări separate în privința fiecărui capăt de acuzare. De asemenea, pot fi formulate întrebări separate cu privire la alte fapte, cum ar fi circumstanțele agravante sau existența unor anumite justificări sau circumstanțe atenuante. Procurorul și acuzatul pot contesta întrebările și au posibilitatea să ceară președintelui să adreseze juraților una sau mai multe întrebări suplimentare. În situația unei dispute privind întrebările adresate, curtea cu jurați trebuie să decidă asupra acestora în baza unei hotărâri motivate.

198. Articolul 341 prevede că, după formularea întrebărilor, președintele le înmânează juraților; și în același timp, el înmânează rechizitoriul, rapoartele care confirmă comiterea infracțiunii și documentele din dosar altele decât declarațiile scrise ale martorului.

209. Potrivit articolului 342, odată ce întrebările au fost formulate și înmânate juraților, ei se retrag pentru a delibera în ședință închisă. Principalul jurat este fie primul membru al juriului care a căzut la sorț fie este numit de juriu cu consimțământul său. Înainte să înceapă deliberarea, principalul jurat citește următoarea instrucțiune, care este afișată în cel mai vizibil loc din camera de deliberare: „Legea nu cere juraților să declare cum ei au ajuns la convingerea lor; legea nu prevede că ei trebuie să se bazeze pe anumite reguli pentru a asigura deplinătatea și suficiența probelor; legea le cere să-și pună întrebări, în liniște și contemplare, și să decidă, sincer și în baza conștiinței lor, ce impresie au avut probele împotriva inculpatului și declarațiile apărării asupra rațiunii lor. Legea nu le spune: „Trebuie să luați în considerație toate faptele dezvăluite de un număr de martori ca fiind adevărate”; și legea nu le spune nici faptul că: „Nu trebuie să priviți ca fiind suficient de bine întemeiate probele care nu rezultă din acest raport, din aceste probe materiale, din acest număr de martori sau din aceste indicii”; legea doar le adresează următoarea întrebare, care cuprinde întregul spectru al sarcinilor lor: „sunteți convinși personal?””

3021. Articolul 343 permite juraților să iasă din camera de deliberare doar după ce ei au luat o decizie.

221. În final, articolul 352 prevede că, dacă judecătorii sunt convinși în unanimitate că, în timp ce au respectat cerințele procedurale, jurații au comis o greșeală esențială, instanța trebuie să înceteze procedurile și să amâne examinarea cauzei până la următoarea ședință în componența unui nou juriu, care nu trebuie să includă nici unul din membrii componenței anterioare. Cu toate acestea, potrivit informației oferite de Guvern, această opțiune a fost utilizată doar de trei ori.

2. Jurisprudența Curții de Casație

232. Hotărârea Camerei din 13 ianuarie 2009 a avut consecințe asupra jurisprudenței instanțelor belgiene.

243. În hotărârea nr. 2505 (P.09.0547.F) din 10 iunie 2009, Curtea de Casație a constatat:

„În ceea ce privește temeiul apelului, invocat *proprio motu*, prin care s-a pretins violarea articolului 6 § 1 al Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale:

Potrivit hotărârii din 13 ianuarie 2009 a Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza *R.T. v. Regatul Belgiei*, care vizează curtea cu jurați, dreptul la un proces echitabil garantat de articolul 6 § 1 al Convenției presupune că hotărârea privind acuzațiile penale trebuie să pună în evidență argumentele care au convins juriul despre vinovăția sau nevinovăția acuzatului și trebuie să indice motivele exacte de ce la fiecare din întrebările formulate s-a răspuns în mod afirmativ sau negativ.

Având în vedere efectul obligatoriu al interpretării acestei hotărâri și prioritatea normelor legale internaționale care derivă dintr-un tratat ratificat de Belgia față de legislația națională, instanța de judecată este obligată să nu aplice articolele 342 și 348 ale Codului de procedură penală, în partea în care acestea formulează regula care este acum criticată de către Curtea Europeană, potrivit căreia verdictul juraților nu conține motive

Din documentele la care instanța face referință, în special rechizitoriul, se pare că în cadrul investigației preliminare, apelantul, care a fost acuzat pentru omor, fiind responsabil individual sau prin participație, a oferit explicații în privința faptelor de care el a fost acuzat, care au fost contestate de către un martor al cărui identitate a fost ținută în secret în conformitate cu articolele 86 *bis* și 86 *ter* ale Codului de procedură penală.

În declarațiile înaintate la curtea cu jurați la ședința din 18 februarie 2009, apelantul a cerut ca verdictul să fie motivat, astfel încât, în cazul condamnării sale, el să poată înțelege motivele care au convins juriul de vinovăția lui, și Curtea de Casație să poată să revizuiască legalitatea deciziei.

În privința acuzației de omor înaintate împotriva apelantului, juriul a fost rugat să răspundă la o întrebare esențială despre implicarea lui în comiterea omorului cu intenție, la o întrebare suplimentară despre provocare și două întrebări alternative, privind infracțiunea prevăzută de articolul 401 al Codului penal. Juriul a răspuns la prima întrebare afirmativ și la a doua întrebare negativ, și a lăsat celelalte întrebări fără răspuns.

Prin hotărârea contestată apelantul a fost condamnat la optsprezece ani de închisoare pentru omor, în baza verdictului exprimat doar prin răspunsuri afirmative sau negative la întrebările formulate în conformitate cu legea. Potrivit hotărârii, nu este necesar de a oferi motive suplimentare pentru concluzia privind vinovăția, deoarece precizia întrebărilor compensează în mod adecvat exprimarea concisă a deciziei.

Cu toate acestea, o simplă declarație că apelantul este vinovat de omor și că nu există circumstanțe atenuante în această cauză nu dezvăluie motivele exacte de ce s-a constatat că capătul de acuzare, pe care apelantul l-a negat, a fost demonstrat, și nu permite instanței să examineze faptul, *inter alia*, dacă condamnarea s-a bazat în mare parte pe declarațiile unui martor anonim care a incriminat persoana acuzată sau dacă condamnarea s-a bazat de asemenea pe alte probe coroborate în conformitate cu articolul 341 alineatul 3 al Codului de procedură penală.

Deși este în concordanță cu legislația belgiană, care nu cere juraților să explice cum ei au ajuns la convingerea lor personală, această hotărâre este contrară articolului 6 al Convenției, deoarece această prevedere poate fi interpretată în sensul că dreptul la un proces echitabil presupune existența unei declarații motivate privind verdictul dat.”

254. Ulterior au fost pronunțate alte hotărâri cu efect similar.

3. Reforma legislativă

265. În Belgia, chiar înainte de hotărârea pronunțată de Cameră în cauza *Taxquet*, Senatul a examinat o lege din 25 septembrie 2008, potrivit căreia președintelui Curții Penale i se permitea, printre altele, să fie prezent la deliberările juraților, pentru a asista membrii acestuia. Potrivit versiunii propuse a articolului 350 al CPP, curtea cu jurați trebuie să-și motiveze deciziile sale cu privire la vinovăție, însă aceasta nu este obligată să răspundă la argumentele părților.

276. Legea privind reforma Curții Penale, din 21 decembrie 2009, care a fost publicată în *Moniteur belge* la 11 ianuarie 2010 și care a intrat în vigoare la 21 ianuarie 2010, a introdus o cerință pentru curtea cu jurați de a expune motivele principale ale deciziei sale. Prevederile relevante ale CPP prevăd acum următoarele:

Articolul 327

„Odată ce întrebările au fost formulate și înmânate juraților, ei se retrag în camera de deliberare. Principalul jurat este fie primul membru al juriului care a căzut la sorț fie este numit jurat, cu consimțământul său.

Înainte să înceapă deliberarea, principalul jurat citește următoarea instrucțiune, care este de asemenea afișată în cel mai vizibil loc din camera de deliberare: ‘Legea prevede că acuzatul poate fi condamnat doar dacă din probele admise este evident faptul că el este vinovat de comiterea infracțiunii de care el este acuzat dincolo de orice dubiu rezonabil.’”

Articolul 328

„Jurații pot ieși din camera de deliberare doar după ce ei au luat verdictul lor.

Nimeni nu poate intra în camera de deliberare în timpul deliberării, indiferent de motiv, fără permisiunea scrisă a președintelui. Președintele poate intra în camera de

deliberare doar dacă este chemat de către principalul jurat, în special pentru a răspunde la întrebări de drept, și dacă este însoțit de alți judecători membri ai completului, acuzat și avocatul său, partea civilă și avocatul său, partea acuzării și grefier. În dosarul cauzei se va face o mențiune cu privire în acest sens.

...”

Articolul 334

„Ulterior, instanța și jurații trebuie imediat să se retragă în camera de deliberare.

Fără a fi necesar de a răspunde la toate argumentele invocate, ei trebuie să formuleze motivele principale ale deciziei lor.

Hotărârea trebuie semnată de către președinte, principalul jurat și grefier.”

D. Prevederile Codului Penal

287. Articolele relevante ale Codului penal prevăd următoarele:

Articolul 51

„O tentativă de crimă este demonstrată atunci când intenția de a comite o infracțiune gravă (*crime*) sau alte delictе majore (*délit*) este manifestată printr-un comportament care în mod obiectiv reprezintă primul pas spre comiterea infracțiunii în cauză și care a eșuat sau nu a atins scopul urmărit doar ca rezultat al unor circumstanțe care nu depind de făptuitor.”

Articolul 66

„Următoarele persoane trebuie să fie pedepsite în calitate de făptuitor pentru comiterea unor infracțiuni grave sau a altor delictе majore:

Cei care au comis infracțiuni sau au cooperat direct la comiterea acestora,

Cei care au acordat asistență la comiterea acestora, prin orice acțiune posibilă, fără de care infracțiunea nu ar fi fost comisă,

Cei care, prin oferirea de cadouri, promisiuni, amenințări, abuz de putere, fie prin uneltire sau viclenie, au instigat direct o altă persoană să comită această infracțiune,

Cei care prin intermediul discursurilor în locuri publice sau întrunirilor, fie prin materiale scrise sau imprimate, imagini sau embleme afișate, distribuite sau vândute, oferite spre vânzare sau expuse într-un loc în care acestea ar putea fi văzute de către public, au instigat direct o altă persoană să comită această infracțiune, fără a împiedica aplicarea sancțiunilor prevăzute de lege față de cei care îi instigă pe alții la comiterea infracțiunilor, chiar dacă o asemenea instigare nu are nici un efect.”

Articolul 67

„Urmează a fi pedepsiți în calitate de complice la o infracțiune gravă sau alte delictе majore următoarele persoane:

Cei care au oferit instrucțiuni pentru comiterea acesteia;

Cei care au procurat arme, instrumente sau orice alte mijloace utilizate pentru comiterea infracțiunii, și dacă se cunoaște că acestea au fost menite pentru acest scop;

Cei care, cu excepția cazului prevăzut de alineatul 3 al articolului 66, în mod conștient au ajutat sau au instigat conducătorul sau conducătorii în acțiunile care aveau drept scop să pregătească sau să faciliteze comiterea infracțiunii sau terminarea acesteia.”

Articolul 393

„Omuciderea comisă cu intenția de a ucide trebuie calificată drept omor (*meurtre*). Aceasta trebuie pedepsită (de la douăzeci la treizeci de ani de închisoare).”

Articolul 394

„Omorul comis cu premeditate trebuie calificat drept omor premeditat (*assassinat*). Acesta urmează a fi pedepsit (cu închisoare pe viață).”

E. Legea din 1 aprilie 2007 privind modificarea Codului de procedură penală pentru a permite redeschiderea procesului penal

298. Legea din 1 aprilie 2007 (care a fost publicată în *Moniteur belge* la 9 mai 2007 și a intrat în vigoare la 1 decembrie 2007) permite persoanelor condamnate să solicite redeschiderea cauzelor lor ca urmare a constatării unei violări a Convenției de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

309. Articolul 442 *bis* al CPP prevede următoarele:

„În cazul în care printr-o hotărâre definitivă a Curții Europene a Drepturilor Omului s-a constatat că a avut loc o violare a Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale sau ale Protocoalelor sale (în continuare ‘Convenția Europeană’), se poate solicita redeschiderea – doar sub aspect penal – a procesului care a dus la condamnarea reclamantului în cauza examinată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului sau la condamnarea oricărei alte persoane pentru aceeași infracțiune în baza aceluiași probe.”

4031. Articolul 442 *ter* al Codului prevede următoarele:

„Următoarele persoane au dreptul să solicite redeschiderea procesului:

(1) persoana condamnată;

(2) în cazul în care persoana condamnată a decedat, a fost lipsită de capacitatea de exercițiu sau a fost declarată dispărută fără veste, soțul/soția acesteia, concubinul legal, descendenții, frații și surorile;

(3) Procurorul Public Principal de la Curtea de Casație, din proprie inițiativă sau la îndemnul Ministrului Justiției.”

321. Articolul 442 *quinqüies* al CPP prevede următoarele:

„Dacă din examinarea cererii rezultă că hotărârea contestată încalcă Convenția Europeană în privința fondului, fie că încălcarea constatată este rezultatul unor erori procedurale sau deficiențe de o asemenea gravitate încât să pună la îndoială rezultatul procesului în cauză, Curtea de Casație trebuie să dispună redeschiderea procesului, în situația în care persoana condamnată sau persoanele enumerate în articolul 442 *ter*, punctul (2), continuă să sufere consecințe negative deosebit de grave care nu pot fi redresate decât prin redeschiderea procesului.”

332. Ca urmare a hotărârii Curții în cauza *Da Luz Domingues Ferreira v. Belgia* (nr. 50049/99, 24 mai 2007), Curtea de Casație, printr-o hotărâre din 9 aprilie 2008, a dispus redeschiderea procesului și a casat hotărârea pe care a pronunțat-o la 6 ianuarie 1999 (*Journal des tribunaux*, 2008, p. 403).

III. DREPTUL COMPARAT

343. Este evident că există diferite modele de judecare a cauzelor de către neprofesioniști în statele membre ale Consiliului Europei. Există variații care reflectă particularități culturale și istorice chiar în rândul țărilor care au optat pentru modele de judecată „tradițională” prin jurați, caracteristica particulară a căroră este faptul că judecătorii profesioniști nu au dreptul să ia parte la deliberările juraților în privința verdictului.

354. Statele membre pot fi divizate în trei categorii: cei în care nu există proces cu jurați sau judecători neprofesioniști în chestiuni penale; cei care folosesc un model de judecată mixt compus din judecători neprofesioniști care examinează cauza și deliberază împreună cu judecătorii profesioniști în cauze penale; și cei care au optat pentru un model „tradițional” de jurați în cauzele penale.

365. Printre modelele examinate, paisprezece state membre ale Consiliului Europei nu au avut niciodată un sistem de jurați sau orice altă formă de judecată neprofesionistă a cauzelor penale sau care le-au desființat: Albania, Andora, Armenia, Azerbaidjan, Bosnia și Herțegovina, Cipru, Letonia, Lituania, Luxemburg, Moldova, Olanda, România, San Marino și Turcia. În aceste țări, instanțele judecătorești care examinează cauze penale sunt compuse în mod exclusiv din judecătorii profesioniști.

376. Statele membre cu sisteme mixte sunt Bulgaria, Croația, Republica Cehă, Danemarca, Estonia, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, Ungaria, Islanda, Italia, Liechtenstein, Monaco, Montenegro, Norvegia (în majoritatea cauzelor), Polonia, Portugalia, Serbia, Slovacia, Slovenia, Suedia, „fosta Republica Iugoslavă Macedonia” și Ucraina. Sistemul mixt, care poate funcționa de asemenea împreună cu modelul tradițional de jurați, este caracterizat prin faptul că judecătorii profesioniști formulează toate întrebările de drept și de fapt, și decid asupra chestiunii vinovăției și sentinței împreună cu jurații.

387. Zece state membre ale Consiliului Europei care au optat pentru un sistem tradițional de jurați sunt Austria, Belgia, Georgia, Irlanda, Malta, Norvegia (doar în cauzele grave în apel), Federația Rusă, Spania, Elveția (Cantonul Geneva), până la 1 ianuarie 2011, și Marea Britanie (Anglia, Țara Galilor, Scoția și Irlanda de Nord).

398. În forma sa tradițională, procesul cu jurați implică o combinație a mai multor jurați care judecă împreună cu unul sau câțiva judecători profesioniști. Numărul de jurați variază în funcție de țară și obiectul procesului. Numărul judecătorilor profesioniști de asemenea variază de la

țară la țară. În Irlanda, Malta, Rusia, Spania, Elveția și Marea Britanie, instanța de judecată și juriul sunt prezidate de către un singur judecător. În Austria, Belgia și Norvegia, instanța este compusă din trei judecători profesioniști și jurați. Judecătorii profesioniști nu pot participa la deliberările juraților asupra chestiunilor ce țin de vinovăție, deoarece acestea reprezintă competența exclusivă a juraților.

409. În mai multe țări, înainte ca ei să se retragă pentru deliberare, juraților li se prezintă o listă de întrebări specifice cu privire la faptele cauzei. Șapte state – Austria, Belgia, Irlanda, Norvegia, Rusia, Spania și Elveția – urmează această practică.

5041. În Irlanda, Anglia și Țara Galilor, după examinarea probelor, judecătorul prezintă juraților un rezumat al cauzei. El le reamintește probele pe care le-au auzit. În acest sens, judecătorul le poate oferi îndrumări cu privire la abordarea proprie care poate fi luată în privința unor probe. De asemenea, el oferă juraților informații și explicații despre regulile legale aplicabile. În acest context, judecătorul clarifică elementele infracțiunii și stabilește logica argumentării care trebuie urmată pentru a ajunge la un verdict în baza constatărilor juraților cu privire la fapte.

421. În Norvegia, judecătorul îndrumă jurații asupra fiecărei chestiuni legale abordate și explică regulile pe care ei ar trebui să le urmeze atunci când se retrag pentru a delibera asupra verdictului. La sfârșitul procesului, el, de asemenea, face pentru jurați un rezumat al probelor sau atrage atenția lor acestuia asupra unor probe importante.

432. În Austria, jurații ajung la un verdict în baza unui chestionar detaliat care stabilește principalele elemente ale diferitor capete de acuzare și conține întrebări care cer răspunsuri în formă de „da” sau „nu”.

443. În principiu, jurații deliberază cu ușile închise, fără prezența judecătorului (judecătorilor) care prezidează ședința. Într-adevăr, secretul deliberărilor juraților este un principiu ferm stabilit în multe țări.

454. În Belgia, un judecător profesionist poate fi invitat în camera de deliberare pentru a oferi juraților explicații asupra unor întrebări specifice, fără însă a putea exprima o opinie sau vota asupra vinovăției. În Norvegia, juriul poate cita judecătorul care prezidează ședința, însă dacă juriul consideră că are nevoie de mai multe clarificări în privința întrebărilor la care urmează să răspundă, în privința principiilor legale aplicabile sau procedurii care trebuie urmată, sau dacă întrebările trebuie modificate sau noi întrebări trebuie formulate, acesta trebuie să se întoarcă în sala de ședință, astfel încât aceste chestiuni să fie abordate în prezența părților.

465. În Cantonul Geneva, judecătorul care prezidează ședința de judecată participă la deliberările juraților pentru a oferi ajutor, însă nu poate exprima opinia sa asupra chestiunii ce ține de vinovăție. Un grefier este de asemenea prezent pentru a înregistra deciziile adoptate și motivele oferite.

476. Potrivit unei reguli generale, juriul tradițional nu își motivează deciziile sale. Aceasta este situația în toate țările vizate, cu excepția Spaniei și Elveției (Cantonul Geneva).

57. În Spania, verdictul juraților este compus din cinci părți distincte. Prima parte enumeră faptele care se consideră că au fost stabilite, a doua parte enumeră faptele care se consideră că nu au fost stabilite, a treia parte conține declarația juraților în privința vinovăției persoanei acuzate, și a patra parte prevede o descriere succintă a motivelor verdictului, cu indicarea probelor pe care acesta se bazează și a motivelor din care anumite fapte se consideră că au fost stabilite și altele nu au fost. A cincea parte conține o descriere a tuturor evenimentelor care au avut loc în timpul discuțiilor, evitând orice referință care ar putea încălca secretul deliberării.

488. Până în anul 1991, autoritățile Cantonului Geneva considerau că juriul îndeplinea cerința adoptării unei hotărâri motivate prin simplul fapt că răspundeau cu „da” sau „nu” la întrebările exacte adresate lor. Cu toate acestea, printr-o decizie din 17 decembrie 1991, Curtea Federală a constatat că aceste răspunsuri sunt insuficiente și a cerut juraților din canton să-și motiveze deciziile lor. În anul 1992, articolele 298 și 308 ale Codului de procedură penală al Genevei au fost modificate și juraților li s-a cerut să-și motiveze deciziile lor, în cazul în care ei considerau că motivarea era necesară pentru o înțelegere a soluției sau a deciziei lor. Articolul 327 al Codului de procedură penală cere juraților să descrie *„motivele pentru luarea în considerație sau desconsiderarea principalelor probe și motivele legale ale soluției juraților și a deciziei comune a instanței și juraților în privința sentinței sau impunerii oricărei măsuri”*.

499. Din statele care au optat pentru un sistem tradițional de jurați, posibilitatea de a contesta verdictului juraților există în Georgia, Irlanda, Malta, Spania, Suedia și Marea Britanie, în timp ce contestarea nu este posibilă în Austria, Belgia, Norvegia, Rusia și Elveția (Cantonul Genevei). În Austria, persoanele condamnate pot depune apel la Curtea de Apel doar împotriva sentinței; ele pot depune și o cerere de nulitate la Curtea Supremă.

60. După evenimentele care au avut loc în această cauză în Belgia, prin Legea din 21 decembrie 2009, care a intrat în vigoare la 21 ianuarie 2010 (a se vedea paragraful 36 de mai sus), a fost modificată procedura în cadrul Curții Penale, și anume Curții Penale i s-a cerut să descrie motivele principale ale verdictului la care a ajuns juriul, pentru a clarifica sensul acestuia.

ÎN DREPT

I. OBIECTUL CAUZEI ÎN FAȚA MARII CAMERE

61. În observațiile sale prezentate Marii Camere, reclamantul a reiterat toate pretențiile pe care le-a formulat în cererea sa adresată Curții. În hotărârea sa din 13 ianuarie 2009, Camera a declarat pretențiile reclamantului privind nemotivarea hotărârii Curții Penale (articolul 6 § 1 al Convenției) și neaudierea martorului anonim (articolul 6 § 3 (d) al Convenției) admisibile și restul pretențiilor inadmisibile. Prin urmare, Marea Cameră va examina doar pretențiile declarate admisibile de către Camera, deoarece „cauza” care i-a fost remisă este cererea, în măsura în care a fost declarată admisibilă de către Cameră (a se vedea, printre altele, *K. și T. v. Finlanda* [MC], nr. 25702/94, §§ 140-41, CEDO 2001-VII).

II. PRETINSA VIOLARE A ARTICOLULUI 6 § 1 AL CONVENȚIEI

62. Reclamantul a pretins că dreptul său la un proces echitabil a fost încălcat ca urmare a faptului că condamnarea sa de către curtea cu jurați s-a bazat pe o sentință nemotivată, împotriva căreia el nu putea depune apel la un organ cu jurisdicție deplină. El a pretins violarea articolului 6 § 1 al Convenției, partea relevantă a căruia prevede următoarele:

„Orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil ... de către o instanță ... care va hotărî ... asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală”

A. Hotărârea Camerei

63. În hotărârea sa din 13 ianuarie 2009, Camera a constatat că a avut loc o încălcare a dreptului reclamantului la un proces echitabil garantat de articolul 6 § 1 al Convenției. Aceasta a constatat că întrebările către juriul au fost formulate astfel încât era imposibil de a constata de ce la fiecare din ele s-a răspuns în mod afirmativ, având în vedere că reclamantul a negat orice implicare personală în infracțiunile pretinse. Camera consideră că asemenea răspunsuri laconice la întrebări vagi și generale ar putea lăsa reclamantul cu impresia că justiția este arbitrară și netransparentă. Deoarece reclamantul nu a primit un rezumat al motivelor principale în baza cărora curtea cu jurați a ajuns la concluzia privind vinovăția lui, el nu a putut înțelege – și astfel accepta – hotărârea instanței. Camera a constatat că, în general, având în vedere că juriul nu a ajuns la verdictul său în baza materialelor dosarului, dar în baza probelor pe care le-a audiat în ședință, în scopul explicării verdictului pentru partea acuzată și publicul larg, era important de a evidenția argumentele care au convins juriul de vinovăția sau nevinovăția

acuzatului și de a indica motivele exacte de ce la fiecare din întrebări s-a răspuns în mod afirmativ sau negativ.

B. Argumentele părților

1. Reclamantul

504. Reclamantul a declarat că condamnarea sa s-a bazat pe un verdict de vinovăție care nu a fost motivat și nu putea fi atacat cu apel. Deoarece această cauză a fost extrem de complexă atât în fapt cât și în drept, a fost dificil pentru doisprezece jurați fără o calificare juridică corespunzătoare să dea o apreciere absolut legală a fondului acuzațiilor aduse împotriva lui. Lipsa de motivare în verdictul de vinovăție a exclus orice posibilitate de revizuire judiciară corespunzătoare a motivelor pe care s-a bazat constatarea juraților. Simplul fapt că articolul 364 *bis* al CPP prevedea că orice sentință de condamnare a unui acuzat trebuie să includă motivele care au stat la baza sentinței nu era suficient pentru a satisface cerința privind motivare impusă de articolul 6 al Convenției.

515. Referindu-ne la *Ruiz Torija v. Spania* (9 decembrie 1994, Seria A nr. 303-A) și *Papon v. Franța* ((dec.), nr. 54210/00, CEDO 2001-XII), reclamantul a subliniat că Curtea a formulat în jurisprudența sa obligația de a motiva hotărârile judecătorești, cu toate că Curtea a calificat această obligație în mai multe moduri. Cu toate acestea, el a declarat că această cauză nu se putea compara cu cea a lui Maurice Papon, în care era posibil de a discerne o listă clară de motive din cele 768 de răspunsuri oferite de către juriu. Din aceste răspunsuri era clar din ce motive curtea cu jurați franceză a decis asupra vinovăției reclamantului și l-a condamnat. În această cauză, însă, întrebările adresate în cadrul procesului nu s-au referit în nici un fel asupra esenței cauzei; foarte puține din ele – doar patru întrebări din treizeci și două s-au referit la reclamant – și aceste patru întrebări s-au referit doar la vinovăția lui pentru omor sau tentativa de omor, la care au fost oferite doar răspunsuri simple „da”, fără alte explicații.

526. Potrivit reclamantului, trei argumente bazate pe logica juridică pledau pentru obligarea instanțelor penale să-și motiveze hotărârile. Primele două se bazau pe articolul 6 § 1 al Convenției. În primul rând, prin intermediul jurisprudenței a fost recunoscut faptul că hotărârile judecătorești motivate făceau parte din garanțiile unui proces echitabil. Ar fi illogic ca standardul cerut în acest domeniu să fie mai inferior pentru procedurile care rezultă în cele mai serioase sancțiuni penale. În al doilea rând, articolul 6 § 1 al Convenției a subliniat în mod clar caracterul public al justiției. Al treilea argument s-a bazat pe articolul 6 § 3 (a) al Convenției, care a recunoscut că orice persoană acuzată de comiterea unei infracțiuni avea dreptul să fie informată în mod detaliat despre natura și cauza acuzațiilor aduse împotriva sa. Reclamantul a afirmat că acest drept trebuie de asemenea să se extindă

asupra motivelor condamnării sale. Problema erorilor justiției de asemenea susține opinia că este necesar de a oferi motivele. Faptul că instanța trebuie să-și motiveze hotărârea înseamnă că aceasta trebuie să descrie o motivație coerentă și rațională, fără argumente emoționale și subiective. În final, motivarea deciziei permite verificarea acesteia de către instanțele de apel și de recurs; o asemenea verificare nu va avea aceeași întindere în cazul în care nu vor fi indicate motivele sentinței de condamnare.

2. Guvernul

537. Guvernul a observat, în primul rând, că sistemele de drept europene sunt marcate de o diversitate considerabilă: unele nu au, sau nu mai au, un sistem de justiție cu judecători neprofesioniști, în timp ce altele au asemenea sisteme, însă funcționarea acestora, în special rolul încredințat juraților și modul de funcționare a acestuia, diferă de la un stat la altul. Mai mult, Curtea nu este o instanță de nivelul trei sau patru. Sarcina ei nu este să decidă sau să asigure standardizarea diferitor sisteme legale în mod teoretic, ci să decidă dacă procedurile existente satisfac cerințele articolului 6 al Convenției.

548. În Belgia, legitimitatea curților penale a fost asigurată prin introducerea juraților. Jurații reprezentau oamenii, din rândul cărora au venit și ei, și astfel ei se bucurau de o legitimitate instituțională. Componenta juriului era garanția principală împotriva justiției arbitrare.

559. Absența motivelor explicite nu însemna că la verdictul de vinovăție nu s-a ajuns ca urmare a unui proces de motivare, pe care persoanele implicate îl puteau înțelege și reconstrui. Mai mult, Curtea nu a constatat vreodată că nemotivarea deciziilor juraților ridică o problemă generală în temeiul articolului 6 al Convenției. Cu toate că Curtea a constatat în *Göktepe v. Belgia* (nr. 50372/99, 2 iunie 2005) că era necesar de a formula întrebări distincte în privința fiecărui inculpat privind existenței circumstanțelor agravante, aceasta nu a obiectat față de funcționarea curților cu jurați sau nemotivarea deciziilor adoptate de către jurați în cadrul acestor instanțe judecătorești în temeiul legislației belgiene.

56. Modul de desfășurare a procesului în instanțele penale belgiene a asigurat faptul ca fiecare acuzat să poată obține o hotărâre motivată privind legalitatea și valabilitatea probelor și deține informații suficiente despre probele care au fost decisive și, unde este necesar, despre argumentele apărării pe care juriul le-a luat în considerație la luarea deciziei în privința vinovăției. În această cauză, întrebările formulate la sfârșitul audierilor de către Președintele Curții Penale de la Liège în privința vinovăției reclamantului au fost suficient de precise pentru a servi drept fundament adecvat pentru hotărârea instanței. Elementele constitutive ale infracțiunilor și acțiunile care au servit drept temei de acuzare, precum și circumstanțele agravante, au fost indicate în mod clar. Reclamantul a avut acces la rechizitoriul și a avut posibilitatea să participe la audieri îndelungate în

cadrul cărora au fost discutate probele. Prin urmare, pretenția reclamantului precum că el nu cunoștea motivele condamnării sale nu era valabilă. Simplul fapt că jurații au ajuns la un verdict în baza convingerii lor personale nu reprezintă o violare a Convenției.

3. *Terții intervenienți*

(a) **Guvernul Regatului Unit al Marii Britanii**

71. Guvernul Regatului Unit al Marii Britanii a declarat că era evident din jurisprudența Curții, în special hotărârea *Saric v. Danemarca* ((dec.), nr. 31913/96, 2 februarie 1999), că procesul cu jurați nu putea fi considerat contrar Convenției. Nu exista o obligație absolută pentru o instanță de judecată de a-și motiva fiecare decizie, și abordarea Curții era suficient de flexibilă pentru a se acomoda particularităților sistemului de jurați.

572. În timp ce dreptul persoanei acuzate la un proces echitabil nu trebuie să fie încălcat în nicio circumstanță, acesta poate fi asigurat în diferite moduri în sistemele justiției penale din statele contractante. Statelor li se oferă o anumită marjă de apreciere în organizarea proceselor judiciare prin care trebuie asigurat dreptul la un proces echitabil. Întrebările și răspunsurile juraților nu trebuie examinate izolat, ci în contextul procesului în întregime, luând în considerație garanțiile procedurale și posibilitățile de apel.

583. Întrebarea importantă era dacă, din perspectiva întregului proces, persoana condamnată cunoștea învinuirile care îi erau aduse, elementele prevăzute de lege ale infracțiunii de care el/ea era acuzat și fundamentul care a servit pentru condamnarea sa.

594. Guvernul Regatului Unit al Marii Britanii a susținut că în sistemul britanic al procesului cu jurați, după examinarea probelor, judecătorul prezenta juraților un rezumat al cauzei. El le reamintea despre probele pe care le-au auzit. În același timp, el putea oferi anumite îndrumări despre abordarea proprie, sau chiar avertizări, pentru a fi adoptate în privința unor anumite probe. De asemenea, el oferea informații și explicații juraților despre regulile de drept aplicabile. În această privință, el clarifică elementele componente ale infracțiunii și determina lanțul de motivare care urma să fie luat în considerație pentru a ajunge la un verdict bazat pe aprecierea faptelor de către jurați. Atât acuzarea, cât și apărarea, puteau aduce argumente în favoarea concluziei, la care, în opinia lor, trebuia să ajungă jurații.

605. Juriul delibera cu ușile închise. Dacă juriul avea nevoie de explicații sau îndrumări suplimentare pe anumite domenii, acesta putea înainta o notă judecătorului și formula orice întrebări pe care dorea să le adreseze. Judecătorul prezenta nota respectivă părții acuzării și apărării în absența juraților și îi invita să-și prezinte argumentele pentru un răspuns

adecvat, după care el era liber să decidă să ofere sau nu juraților, în cadrul unei ședințe deschise, îndrumări suplimentare solicitate.

(b) Guvernul irlandez

616. Potrivit poziției Guvernului irlandez, procesul cu jurați din Irlanda se desfășura doar la alegerea unanimă a persoanelor acuzate și ale avocaților pentru drepturile omului și era privit drept un punct forte al sistemului de drept penal al țării. Nu au existat niciodată plângeri în privința lipsei de transparență a acestui sistem sau limitarea sau încălcarea drepturilor persoanelor acuzate. Sistemul inspira încredere în rândul populației irlandeze, care era foarte mult atașată de acest sistem din motive istorice și din alte motive.

627. Guvernul irlandez a notat că în dreptul irlandez îndrumările oferite juraților de către judecător reprezentau un cadru pentru verdictul acestuia. Judecătorul oferea îndrumare juraților pe fiecare chestiune de drept ridicată și explica regulile pe care ei trebuiau să le urmeze în timpul deliberării pentru a ajunge la un verdict. La sfârșitul procesului, el mai făcea o totalizare a probelor pentru jurați și atrăgea atenția lor asupra celor mai importante probe. El îi informa despre condiția ca dovezile să ofere suficiente indicii ale vinovăției acuzatului, ca dovezile specifice să fie detaliate sau directe și ca verdictul să fie motivat. Avocatul acuzatului putea să ceară judecătorului să clarifice îndrumările oferite juraților dacă acestea erau considerate a fi inadecvate, insuficiente sau neclare într-un fel sau altul. Dacă juriul avea nevoie de explicații sau îndrumări suplimentare cu privire la o chestiune concretă, acesta putea apela la judecător în acest sens.

638. Guvernul irlandez se întreba cum un sistem de justiție care operează de secole și precede cu mult timp Convenția putea acum fi considerat ca fiind contrar articolului 6 § 1 al Convenției. Hotărârea Camerei nu a luat în considerație în mod suficient întreaga procedură aplicată în curțile cu jurați și garanțiile existente în Belgia și în alte state. Curtea ar fi trebuit să examineze dacă o modificare a reglementărilor procedurale sau a reglementărilor cu privire la probațiune ar putea să ajute la înțelegerea deciziei. În hotărârea *Gregory v. Regatul Unit al Marii Britanii* (25 februarie 1997, *Rapoarte ale Hotărârilor și Deciziilor* 1997–I), Curtea a recunoscut că secretul deliberării juraților era o caracteristică crucială și legitimă a sistemului de justiție englez, care avea drept scop consolidarea rolului juraților în calitate de arbitru final al faptelor și să garanteze deliberări deschise și sincere în rândul juraților asupra probelor pe care le-au auzit.

649. Guvernul irlandez a declarat că secretul deliberărilor juraților era intercorelat cu absența motivării. A cere juraților să-și motiveze deciziile lor ar schimba caracterul și chiar esența sistemului de jurați existent în Irlanda.

(c) Guvernul francez

650. Potrivit poziției guvernului francez, dreptul pozitiv nu cerea motivarea hotărârilor instanțelor de drept penal compuse din jurați, iar de la introducerea unor asemenea instanțe motivarea nu a fost efectuată niciodată. Caracteristicile esențiale ale procedurii instanțelor penale constau în trei principii fundamentale: caracterul oral și neîntrerupt al audierilor în proces și regula convingerii personale. Aceste caracteristici, care derivă direct din participarea cetățenilor în actul justiției, au pledat întotdeauna în dreptul francez împotriva motivării hotărârilor pronunțate de către jurați. Principiul că hotărârile nu trebuie să fie motivate a fost introdus în mod clar în articolul 353 al Codului de procedură penală, și acesta era corelat cu principiul convingerii personale, care a fost formulat în mod explicit: decizia juraților nu era dictată de standardele sau reglementările legale, dar de examinarea, prin intermediul „conștiinței” proprii și ale „abilităților raționale”, probelor audiate în cadrul unui proces contradictoriu la care ei au participat. Curtea de Casație a Franței a declarat că unica „motivare” admisibilă din punct de vedere legal din hotărârea juraților o reprezentau răspunsurile în forma singurelor cuvinte „da” sau „nu” la întrebările adresate juraților. Au existat propuneri de a simplifica principiul neindicării motivelor, însă Parlamentul francez nu a adoptat niciodată aceste propuneri.

81. Cu toate că unul sau câteva state membre ale Consiliului Europei au introdus un sistem de motivare a deciziilor adoptate de către jurați, acest fapt nu poate să justifice abaterea de la jurisprudența Curții și să reprezinte un temei pentru constatarea violării Convenției. Diversitatea extremă dintre sistemele juridice în privința rolului juraților la judecarea unor categorii de infracțiuni face imposibilă oferirea unei aprecieri generale a chestiunii privind includerea motivelor în hotărârile acestora. Simplul fapt că o reformă a fost adoptată într-o țară anumită nu înseamnă că aceasta avea o susținere unanimă în țara respectivă. Mai mult, o abordare adoptată într-un sistem nu poate fi în mod necesar transpusă în alt sistem.

662. În continuare, Guvernul francez a susținut că Curtea nu trebuie să-și extindă competența în vederea armonizării legislației naționale a statelor părți; în caz contrar, aceasta va perturba sistemele juridice și va submina atât autoritatea hotărârilor sale proprii, cât și procesul democratic obișnuit din statele membre. A existat un mare risc că abaterile de la jurisprudența consolidată ar putea discredita nu doar hotărârile Curții, dar chiar și conceptul drepturilor omului. Este sarcina Curții de a asigura că reformele din legislația națională sunt în concordanță cu prevederile Convenției, însă Curtea trebuie să fie foarte precaută și reținută în preluarea procesului democratic și schimbarea sistemelor legale care au fost înrădăcinate în istoria și cultura anumitor statelor, în special în cazul constatării anterioare a faptului că aceste sisteme corespund Convenției. Devierea de la precedent de către cea de-a Doua Secțiune a Curții a perturbat funcționarea normală a instanțelor de judecată nu doar în Belgia, dar și în Franța. Riscul că

procesele de judecată de la curțile penale care se desfășoară în prezent ar putea fi eventual redeschise, cu posibile consecințe de ordin organizațional și, mai ales, uman, nu poate fi exclus.

C. Aprecierea Curții

1. Principii generale

673. Curtea notează că mai multe state membre ale Consiliului Europei dispun de un sistem de jurați aleși, ghidat de dorința legitimă de a implica cetățenii în procesul de administrare a justiției, în special în privința celor mai importante infracțiuni. Curtea cu jurați există în diferite forme în diferite state și reflectă istoria, tradițiile și cultura juridică a fiecărui stat; variațiile se pot referi la numărul de jurați, calificările de care trebuie să dispună, modul în care ei sunt numiți și dacă există vreo formă de apel împotriva deciziilor lor (a se vedea paragrafele 43-60 de mai sus). Acesta este doar un exemplu din mai multe al varietății sistemelor de drept existente în Europa, și nu este sarcina Curții de a le uniformiza. Alegerea statului în privința unui anumit sistem de justiție penală, în principiu, nu cade în competența de supraveghere efectuată de Curte la nivel european, cu condiția că sistemul ales nu contravine principiilor stabilite prin Convenție (a se vedea *Achour v. Franța* [MC], nr. 67335/01, § 51, CEDO 2006-IV). Mai mult, în cauzele care derivă din cererile individuale, sarcina Curții nu este de a revizui legislația relevantă în mod abstract. Aceasta trebuie să se limiteze, în măsura posibilităților, la examinarea chestiunilor abordate în cauza examinată (a se vedea, printre multe altele, *N.C. v. Italia* [MC], nr. 24952/94, § 56, CEDO 2002-X).

684. Prin urmare, în acest context, instituția curților cu jurați nu poate fi pusă sub semnul întrebării. Statele contractante se bucură de o libertate considerabilă în alegerea mijloacelor menite să asigure corespunderea sistemelor lor judiciare cu cerințele articolului 6 al Convenției. Sarcina Curții este de a examina dacă metoda adoptată în acest sens a dus la rezultate compatibile cu Convenția într-o cauză anumită, și dacă au fost luate în considerație circumstanțele specifice, natura și complexitatea cauzei. Pe scurt, Curtea trebuie să examineze dacă procedurile în întregime au fost echitabile (a se vedea *Edwards v. Regatul Unit al Marii Britanii*, 16 decembrie 1992, § 34, Seria A nr. 247-B, și *Stanford v. Regatul Unit al Marii Britanii*, 23 februarie 1994, § 24, Seria A nr. 282-A).

695. Curtea notează că a avut deja ocazia să examineze cererile privind procedura în curțile cu jurați. Astfel, în cauza *R. v. Belgia* (nr. 15957/90, decizia Comisiei din 30 martie 1992, Decizii și Rapoarte (DR) 72), Comisia Europeană a Drepturilor Omului a constatat că, deși concluzia juraților privind constatarea vinovăției nu a fost motivată, președintele Curții Penale cel puțin a adresat în prealabil întrebări juraților în privința faptelor cauzei și

acuzatul a avut ocazia să conteste întrebările. Comisia a constatat că acele întrebări precise, unele dintre care puteau fi formulate la cererea acuzării sau apărării, au creat un cadru pentru adoptarea unei decizii în cauza respectivă și au compensat în mod suficient exprimarea concisă a răspunsurilor juraților. Comisia a respins cererea ca fiind vădit nefondată. O abordare similară a fost urmată în cauzele *Zarouali v. Belgia* (nr. 20664/92, decizia Comisiei din 29 iunie 1994, DR 78) și *Planka v. Austria* (nr. 25852/94, decizia Comisiei din 15 mai 1996).

706. În decizia *Papon v. Franța* (citată mai sus), Curtea a notat că acuzării și apărării li s-a oferit posibilitatea să conteste întrebările formulate și să ceară președintelui să adreseze juraților una sau mai multe întrebări suplimentare. Având în vedere că juriul a răspuns la 768 de întrebări formulate de Președintele Curții Penale, Curtea consideră că întrebările au format un cadru pe care s-a bazat decizia și că precizia lor a compensat în mod suficient faptul că jurații nu au adus motive pentru răspunsurile lor. Curtea a respins pretenția privind nemotivarea hotărârii Curții Penale ca fiind vădit nefondată.

717. În hotărârea *Bellerín Lagares v. Spania* ((dec.), nr. 31548/02, 4 noiembrie 2003), Curtea a observat că hotărârea contestată – la care a fost anexată procesul-verbal al deliberării juraților – conține o listă de fapte pe care juriul le-a constatat la luarea deciziei privind vinovăția reclamantului, o analiză juridică a acestor fapte și, pentru condamnare, a fost făcută o referință la circumstanțele care s-a constatat că au avut o influență asupra gradului de responsabilitate a reclamantului în cauza respectivă. Prin urmare, Curtea a constatat că hotărârea în cauză conține suficiente motive, în sensul articolului 6 § 1 al Convenției.

728. În hotărârea *Göktepe v. Belgia* (citată mai sus, § 28), Curtea a constatat violarea articolului 6 al Convenției ca urmare a refuzului Curții Penale de a formula întrebări distincte în privința fiecărui inculpat în ceea ce privește existența circumstanțelor agravante, privând astfel jurații de posibilitatea de a individualiza răspunderea penală a reclamantului. În opinia Curții, faptul că instanța nu a luat în considerație argumentele asupra unei chestiuni vitale, care a avut consecințe atât de serioase, trebuie considerat incompatibil cu principiul contradictorialității, care se află la baza conceptului de proces echitabil. Această concluzie este deosebit de importantă în această cauză, deoarece juraților nu li s-a permis să-și motiveze verdictul (ibid., § 29).

739. În decizia *Saric v. Danemarca* (citată mai sus), Curtea a constatat că nemotivarea unei hotărâri, din cauza că vinovăția reclamantului a fost stabilită de către jurați, nu era în sine contrară Convenției.

90. Din jurisprudența citată mai sus, rezultă că Convenția nu cere juraților să-și motiveze deciziile lor și că articolul 6 al Convenției nu împiedică inculpatul să fie judecat de către jurați, chiar dacă verdictul acestuia nu este motivat. Cu toate acestea, pentru ca cerințele unui proces

echitabil să fie satisfăcute, acuzatul, și chiar publicul, trebuie să poată înțelege verdictul pronunțat; aceasta este o garanție vitală împotriva arbitrariului. După cum Curtea a constatat în mod frecvent, supremația legii și evitarea arbitrariului sunt principii care stau la baza Convenției (a se vedea, printre multe altele, *mutatis mutandis*, *Roche v. Regatul Unit al Marii Britanii* [MC], nr. 32555/96, § 116, CEDO 2005-X). În domeniul judiciar, aceste principii au drept scop să sporească încrederea publicului într-un sistem al justiției obiectiv și transparent, care reprezintă unul din fundamentele unei societăți democratice (a se vedea *Suominen v. Finlanda*, nr. 37801/97, § 37, 1 iulie 2003, și *Tatishvili v. Rusia*, nr. 1509/02, § 58, CEDO 2007-III).

741. În cadrul proceselor desfășurate în fața judecătorilor profesioniști, înțelegerea acuzatului cu privire la condamnarea sa provine, în primul rând, din motivele oferite în hotărârile judecătorești. În asemenea cazuri, instanțele naționale trebuie să indice cu o claritate suficientă motivele pe care acestea și-au întemeiat hotărârile (a se vedea *Hadjianastassiou v. Grecia*, nr. 12945/87, 16 decembrie 1992, § 33, Seria A nr. 252). De asemenea, hotărârile motivate urmăresc scopului de a demonstra părților că acestea au fost auzite, și, astfel, să contribuie la o acceptare mai ușoară de către aceștia a deciziei. Suplimentar, acestea obligă judecătorii să-și bazeze hotărârile pe argumente obiective și să protejeze drepturile apărării. Cu toate acestea, întinderea obligației de a motiva hotărârea variază în dependență de caracterul deciziei și trebuie determinată în lumina circumstanțelor cauzei (a se vedea *Ruiz Torija*, citată mai sus, § 29). În timp ce instanțele de judecată nu sunt obligate să ofere răspunsuri detaliate la toate argumentele înaintate (a se vedea *Van de Hurk v. Olanda*, 19 aprilie 1994, § 61, Seria A nr. 288), din hotărâre trebuie să reiese clar că elementele esențiale ale cauzei au fost examinate (a se vedea *Boldea v. România*, nr. 19997/02, § 30, CEDO 2007-II).

752. În cazul curților cu jurați, trebuie ajustate orice caracteristici procedurale speciale, având în vedere că, de obicei, juraților nu li se cere – sau nu li se permite – să-și motiveze convingerile lor personale (a se vedea paragrafele 85-89 de mai sus). De asemenea, în aceste circumstanțe, articolul 6 al Convenției cere evaluarea faptului dacă au existat suficiente garanții pentru a evita riscul unui caracter arbitrar al procesului și pentru a permite acuzatului să înțeleagă motivele condamnării sale (a se vedea paragraful 90 de mai sus). Asemenea garanții procedurale pot include, spre exemplu, instrucțiuni sau îndrumări oferite juraților de către judecătorul care prezidează ședința cu privire la chestiunile de drept apărute sau cu privire la probele aduse (a se vedea paragrafele 43 et seq.), și precizări, întrebări univoce adresate juraților de către judecător, care creează un cadru pe care se bazează verdictul sau compensează în mod suficient faptul că răspunsurile juraților nu sunt motivate (a se vedea *Papon*, citată mai sus). În

final, trebuie de luată în considerație orice posibilitate de apel disponibilă acuzatului.

2. Aplicarea principiilor de mai sus în această cauză

763. În această cauză, trebuie de notat că în declarațiile sale în fața Curții, reclamantul s-a plâns de faptul că verdictul despre vinovăția lui nu a fost motivat și că, astfel, nu a fost posibil de depus un apel împotriva deciziei juraților. După cum a fost deja reiterat (a se vedea paragraful 87 de mai sus), lipsa unui verdict motivat din partea juraților nu reprezintă în sine o încălcare a dreptului acuzatului la un proces echitabil. Având în vedere că respectarea cerințelor unui proces echitabil trebuie apreciată în baza procesului în întregime și în contextul specific al sistemului în cauză, sarcina Curții în examinarea lipsei unui verdict motivat este de a determina dacă, în lumina tuturor circumstanțelor cauzei, procesul a oferit suficiente garanții împotriva arbitrariului și a permis acuzatului să înțeleagă din ce cauză el a fost găsit vinovat. Făcând asta, ea trebuie să ia în considerație faptul că, în societățile democratice, riscul celor mai dure sancțiuni cere ca respectarea dreptului la un proces echitabil la cel mai înalt nivel (a se vedea *Salduz v. Turcia* [MC], nr. 36391/02, § 54, CEDO 2008-...).

774. În această cauză, reclamantul a fost acuzat de omorul unui ministru de onoare și de tentativa de omor a partenerului celui din urmă. Cu toate acestea, nici rechizitoriul și nici întrebările adresate juraților nu conțineau informații suficiente în privința implicării reclamantului în comiterea infracțiunilor de care el era acuzat.

785. În primul rând, cu referință la rechizitoriul emis de Procurorul Public Principal, Codul de procedură penală prevede că în rechizitoriu trebuia să fie indicat caracterul infracțiunii care reprezintă temeiul acuzării și orice circumstanțe care ar putea contribui la creșterea sau reducerea sentinței, și că acesta trebuie citit la începutul procesului (a se vedea paragraful 26 de mai sus). În mod evident, acuzatul poate contesta rechizitoriul prin înaintarea unei declarații de apărare, însă în practică această declarație va avea doar un efect limitat, deoarece aceasta este înaintată la începutul procesului, chiar înainte de începerea ședințelor de judecată, și care trebuie să servească drept temei pentru formarea convingerii personale a juraților. Valoarea unei asemenea declarații pentru înțelegerea de către condamnat a faptului de ce juriul a pronunțat verdictul despre vinovăția sa este, astfel, limitată. În această cauză, o analiză a rechizitoriului din 12 august 2003 arată că acesta conținea o succesiune detaliată a investigațiilor efectuate de poliție și instanțele de judecată și multe declarații contradictorii făcute de co-inculpați. Cu toate că în rechizitoriul au fost menționate fiecare din infracțiunile de care este acuzat reclamantul, acesta nu indică care probe acuzarea le-ar putea folosi împotriva lui.

796. Mai mult, pentru a putea adopta un verdict, juriul trebuia să răspundă la treizeci și două de întrebări formulate de către Președintele Curții de jurați. Reclamantul, care s-a înfățișat în fața instanței împreună cu șapte co-inculpați, a fost interesat doar de patru întrebări, la fiecare dintre care juriul a răspuns afirmativ (a se vedea paragraful 15 de mai sus). Întrebările care au fost formulate în mod succint și care erau identice pentru toți inculpații nu s-au referit la careva circumstanțe precise și specifice care ar ajuta reclamantul să înțeleagă din ce cauză el a fost găsit vinovat. În această privință, cauza respectivă se deosebește de cauza *Papon* (citată mai sus), în care curtea cu jurați s-a referit la răspunsurile juraților la fiecare din cele 768 de întrebări adresate de către președintele instanței și, de asemenea, la descrierea faptelor stabilite și la articolele Codului penal aplicat (a se vedea paragraful 86 de mai sus).

807. Prin urmare, chiar și coroborat cu rechizitoriul, întrebările formulate în această cauză nu l-au ajutat pe reclamant să stabilească care dintre probele și circumstanțele de fapt discutate în cadrul procesului au determinat juriul, în cele din urmă, să răspundă afirmativ la cele patru întrebări care îl vizau. Prin urmare, reclamantul nu putea, spre exemplu, face o distincție clară dintre co-inculpați în privința implicării lor în comiterea infracțiunii; să stabilească percepția juraților în privința rolului lui exact în comparație cu ceilalți inculpați; să înțeleagă de ce infracțiunea a fost calificată ca omor premeditat (*assassinat*) și nu omucidere (*meurtre*); să determine care factori au determinat juriul să constate că implicarea a doi dintre co-inculpați în acțiunile pretinse a fost limitată, și să stabilească o sentință mai blândă; sau să înțeleagă de ce factorul agravant de premeditare a fost luat în considerație în cauza sa în privința tentativei de omor a partenerului lui A.C. Acest neajuns a fost mult mai problematic, deoarece cauza era complexă în fapt și în drept și procesul a durat mai mult de două luni, de la 17 octombrie 2003 până la 7 ianuarie 2004, perioada în care mulți martori și experți au compărut în instanță.

818. În această privință, trebuie de accentuat faptul că întrebările concrete adresate juraților au fost o condiție indispensabilă pentru a permite reclamantului să înțeleagă verdictul privind vinovăția sa. Mai mult, deoarece această cauză a implicat mai mulți inculpați, în măsura posibilităților, întrebările trebuiau adaptate la fiecare dintre aceștia.

829. În final, trebuie de menționat că sistemul belgian nu prevede posibilitatea unui apel împotriva hotărârilor curții cu jurați. Un apel adresat Curții de Casație se referă doar la chestiuni de drept și, prin urmare, nu oferă acuzatului o clarificare adecvată a motivelor pentru condamnarea sa. În privința articolului 352 al CPP, care prevede că, în cazul în care jurații au comis o eroare esențială, curtea cu jurați trebuie să sisteze procesul și să amâne examinarea cauzei pentru o ședință ulterioară în componența unui juriu nou, această opțiune, după cum a recunoscut Guvernul (a se vedea paragraful 31 de mai sus), este folosită rar.

100. În concluzie, reclamantului nu i-au fost oferite garanții suficiente care să-i permită să înțeleagă din ce cauză el a fost găsit vinovat. Deoarece procesul nu a fost echitabil, a avut loc o violare a articolului 6 § 1 al Convenției.

III. PRETINSA VIOLARE A ARTICOLULUI 6 § 3 (d) AL CONVENȚIEI

101. Reclamantul s-a plâns de faptul că el nu a avut posibilitatea la nicio etapă a procesului să audieze martorul anonim sau să obțină audierea acestuia. El a pretins violarea articolului 6 § 3 (d) al Convenției, care prevede următoarele:

„3. Orice acuzat are, mai ales, dreptul :

d. să audieze sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării; ...”

832. Curtea notează că această pretenție este strâns legată de faptele care au dus la constatarea violării articolului 6 § 1 al Convenției. În absența motivării verdictului, este imposibil de a stabili dacă condamnarea reclamantului a fost bazată pe informații oferite de către martorul anonim. În aceste circumstanțe, Curtea consideră că nu este necesar de a examina separat pretenția privind violarea articolului 6 §§ 1 și 3 (d) al Convenției.

IV. APLICAREA ARTICOLULUI 41 AL CONVENȚIEI

103. Articolul 41 al Convenției prevede următoarele:

„Dacă Curtea declară că a avut loc o violare a Convenției sau a protocoalelor sale și dreptul intern al Înalțelor Părți Contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei violări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o satisfacție echitabilă.”

A. Prejudiciu

844. După cum a solicitat în fața Camerei, reclamantul a pretins suma de EUR 100,000 cu titlu de prejudiciu moral.

855. Guvernul a susținut că suma de EUR 4,000 acordată de către Camera cu acest titlu în hotărârea acesteia din 13 ianuarie 2009 era „perfect rezonabilă”.

866. Făcând evaluarea sa în mod echitabil, Marea Cameră acordă reclamantului EUR 4,000 cu titlu de prejudiciu moral.

877. În continuare, Curtea notează că, prin legea din 1 aprilie 2007, a fost modificat Codul de procedură penală pentru a permite reclamantilor să solicite redeschiderea procesului în cazul în care Curtea constată o violare în

cauza lor (a se vedea paragrafele 38 et seq. de mai sus și, *mutatis mutandis*, *Öcalan v. Turcia* [MC], nr. 46221/99, CEDO 2005-IV).

B. Costuri și cheltuieli

888. În privința costurilor și cheltuielilor, Curtea observă că Camera a decis să acorde reclamantului EUR 8,173.22, sumă care nu a fost contestată de către Guvern. În privința procedurilor în fața Marii Camere, reclamantul a primit de la Consiliul Europei suma de EUR 1,755.20 pentru asistență judiciară. Prin urmare, Curtea confirmă suma de EUR 8,173.22 acordată de către Camera.

C. Dobânda de întârziere

899. Curtea consideră că este corespunzător ca dobânda de întârziere să fie calculată în funcție de rata dobânzii la creditele overnight acordate de Banca Centrală Europeană, la care vor fi adăugate trei procente.

DIN ACESTE MOTIVE, CURTEA, ÎN UNANIMITATE,

1. *Hotărăște* că a avut loc o violare a articolului 6 § 1 al Convenției;
2. *Hotărăște* că nu este necesar de a examina separat pretenția formulată în temeiul articolului 6 §§ 1 și 3 (d) al Convenției în ceea ce privește neaudierea martorului anonim;
3. *Hotărăște*
 - (a) că statul pârât trebuie să plătească reclamantului, în termen de trei luni, următoarele sume:
 - (i) EUR 4,000 (patru mii euro), plus orice taxă care poate fi percepută, cu titlu de prejudiciu moral;
 - (ii) EUR 8,173.22 (opt mii o sută șaptezeci și trei de euro și douăzeci și doi de cenți), plus orice taxă care poate fi percepută de la reclamant, cu titlu de costuri și cheltuieli;
 - (b) că, de la expirarea celor trei luni menționate mai sus până la executarea hotărârii, urmează să fie plătită o dobândă la sumele de mai sus egală cu rata la creditele overnight acordate de Banca Centrală Europeană pe parcursul perioadei de întârziere, plus trei procente.
4. *Respinge* restul pretenției reclamantului cu privire la satisfacția echitabilă.

Redactată în limba engleză și franceză și pronunțată la 16 noiembrie 2010 într-o ședință publică în Clădirea Drepturilor Omului, Strasbourg.

Michael O'Boyle
Grefier adjunct

Jean-Paul Costa
Președinte

În conformitate cu articolul 45 § 2 al Convenției și articolul 74 § 2 al Regulamentului Curții, opinia concurentă a Judecătorului Jebens este anexată la această hotărâre.

J.-P.C.
M.O'B

Opiniile separate nu au fost traduse, însă sunt disponibile în limba engleză și/sau în limba franceză în versiunea hotărârii în limba oficială, care poate fi consultată în baza de date HUDOC a jurisprudenței Curții.

© Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2012

Limbile oficiale ale Curții Europene a Drepturilor Omului sunt engleza și franceza. Această traducere a fost realizată cu sprijinul Fondului fiduciar pentru drepturile omului al Consiliului Europei (www.coe.int/humanrightstrustfund). Nu obligă Curtea, care, de altfel, nu își asumă răspunderea pentru calitatea acesteia. Traducerea poate fi descărcată din baza de date HUDOC a Curții Europene a Drepturilor Omului (<http://hudoc.echr.coe.int>) sau din oricare altă bază de date în care Curtea a făcut această traducere disponibilă. Poate fi reprodusă în scop necomercial, cu condiția ca titlul cauzei să fie citat în întregime, împreună cu referirea la dreptul de autor menționat anterior la Fondul fiduciar pentru drepturile omului. Dacă intenționați să utilizați vreun fragment din această traducere în scop comercial, vă rugăm să contactați publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/ European Court of Human Rights, 2012

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has share it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/ Cour Européenne des Droits de l'Homme, 2012

Les langues officielles de la Cour Européenne des Droits de l'Homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>) où de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante: publishing@echr.coe.int.